

Yhtä suurta keskustaa — Ranskan parlamenttivaalit 1986 suomalaisissa lehdissä

ILARI HETEMÄKI

Valtataistelu

Uuden Suomen kirjeenvaihtajan kirjoituksessa Ranskan vaalipäivänä 16. 3. 1986 pariisilaiskahvilan garçon toteaa tiskinsä takaa: »Ranska on nyt maitokahvin värinen». Asiakas vastaa tähän: »Se on konsensusta». Tämä on yksi suomalaisien lehtien teemoista niiden kirjoittaessa Ranskan kansalliskokousvaaleista. Teemojen tutkiminen auttaa myös ymmärtämään kirjoittelua Suomen vaaleista.

Ranskan parlamenttivaaleja seurattiin suomalaisissa sanomalehdissä päivittäin, odotettavissa olevan oikeiston voiton takia. Mitä johtavat suomalaislehdet toivat esiin näistä vaaleista ja Ranskan politiikasta? Päälimmäisin piirre on jo otiskoista ja kuvista käsin, että ranskalainen politiikka on henkilöiden välistä valtataistelua. On myös kiinnostavaa, millaisia uutiskriteerejä käytettiin vaaleista kerrottaessa. Uutisen arvon perusteenahan saattaa olla tapahtuman oletettu merkitys lukijalle, kulttuurinen läheisyys, kiinnostus eliittiin tai asioiden liittyminen henkilöihin (Okkonen 1980, 121; Miettinen 1984, 54—56).

Suurimmilla suomalaisilla lehdillä on Pariisissa omat kirjeenvaihtajat, jolloin uutisen ja taustajutun ero on häilyvä. Pienemmät lehdet käyttivät vaaleista sen sijaan paljon kansainvälisten uutistoimistojen materiaalia. Kuva-aineistossa toistuvat kaikissa lehdissä samat aiheet ja kuvat.

Umberto Eco on tutkinut televisiouutisten rakennetta ja jakelua koskevia manipulaatiosääntöjä ja kysyy teoksensa Johdatus arkipäivän epätodellisuuteen (1985, 225—226) yhdessä essees-

sä: miten uutisen rakenne vaikuttaa siihen, mistä kirjoitetaan? Econ säännöistä kolme soveltuu myös sanomalehtien välittämien uutisten analysointiin.

1) »Kommentoidaan vain sitä mitä voidaan tai täytyy kommentoida.»

2) »Todella hyvin suunnattu uutinen ei tarvitse avointa kommenttia, vaan se pohjautuu adjektiivien valintaan ja huolella toteutettuun vastakkaisuuksilla pelaamiseen.»

3) »Epäiltäessä on paras vaieta.»

Lisäksi Eco korostaa kirjan toisessa esseessä lehtikuvien ja niiden symboliikan vaikutusta ihmisten mieliin (Eco 1985, 254). Levinnein valokuva Ranskan vaaleista esitti lippalakkista intellektuellin näköistä miesäänestäjää, jolla on sanomalehteen kääritty patonki kainalossa. Antoi-ko hänkin äänensä nyt oikeistolle?

Aiheet ja tapahtumat

Vaalit käytiin panttivankidraaman ja pommiräjähdyksen välissä, joka saatteli uutta oikeistohal- litusta. Tärkeitä aiheita suomalaislehdissä ennen vaaleja ja hallituskavvauja olivat ranskalaislehtien tekemät mielipidetiedustelut ja eri poliitik-kojen esittelyt. Oikeistopoliitikoista olivat näkyviä keskustaliberaalisen puolueen entinen päämi- nisteri Raymond Barre, Valery Giscard d'Estaing sekä uusgaullistien puheenjohtaja Pariisin por- mestari Jacques Chirac. Muita näkyviä poliitik-koja olivat äärioikeistolaisen kansallisen rintam- an johtaja Jean-Marie Le Pen ja kommunistien Georges Marchais. Sosialisteista tulivat esiin Francois Mitterrandin lisäksi hallituksen päämies

Laurent Fabius ja suosittu nouseva kyky Michel Rocard. Eniten huomiota herättänyt tapahtuma oli Pyhä sota -järjestön Beirutissa 8. 3. 1986 tekemä televisiotoimittajien sieppaus, joka »varjosti» vaaleja. Ennestään oli siepattuna neljä panttivankia; epäselvyyttä aiheutti yhden heistä, sosiologi Michel Seuratin murha. Varsinaisia poliittisia aiheita olivat kysymys opposition voiton seurauksista, vaalitapa, talous- ja puolustuspolitiikka sekä sosialistien vuodesta 1981 alkanut valtakausi.

Vaalien jälkeisenä päivänä 17. 3. 1986 keskeisenä aiheena oli oikeiston niukka voitto ja ääri-oikeiston eteneminen. Sitä seuraavana päivänä pohdittiin pääministeriä. Tehtävää tarjottiin Chiracille, joka mielti kaksi päivää ja kävi hallituseuvotteluja. Virallisesti pääministeri nimitettiin 20. 3., jolloin myös Chiracin oikeistolaisen hallituksen kokoonpano julkaistiin. Hallitusta saatteli dramaattisesti pommiräjätys Champs Elyseellä. Hallitus kokoontui ensimmäisen kerran 22. 3.

Tilastollisesti eniten suomalaisissa lehdissä kirjoitettiin ennen vaaleja TV-toimittajien sieppauksesta, tilanteesta vaalien jälkeen, presidentin asemasta ja oikeiston tulevasta voitosta. Seuraavaksi suosituimpia aiheita olivat sosialistien mennyt kausi, Ranskan talous ja vuoden 1988 presidentinvaalit. Vähälle jäi konkreettisempien ongelmien kuten siirtolaisuuden käsittely. Vaalien jälkeen kirjoitettiin eniten oikeiston voitosta, Mitterrandin pääministeritarjouksesta Chiracille ja uudesta hallituksesta. Muita suosittuja kirjoitusaiheita olivat pommiräjätysten ohella Mitterrandin asema, »yhteiselo» presidentin ja tulevan hallituksen välillä sekä heti vaaleja seuranneet kaavailut pääministeristä.

Valokuvien ja pilapiirrosten kuva-aiheista olivat lehdissä ennen vaaleja eniten esillä vaalijulistet, kuten sosialistien juliste oikeiston isohampaisesta sudesta, sekä valokuvat tunnetuista poliitikoista: Chirac, Mitterrand, Fabius, Barre, Le Pen. Vaalipäivän jälkeen toistuvat äänestyskuvat samoista poliitikoista; kärjessä oli Mitterrand. Vaalien jälkeen suosituin kuva-aihe oli Jacques Chirac, muun muassa nousemassa portaita presidentin luo Elysee-palatsiin. Muita suosittuja aiheita olivat vakava Mitterrand, eroava Fabius, juhliava Le Pen ja ennen kaikkea Mitterrand ja Chirac yhdessä aloittamassa kädenvääntöään.

Suomalaisessa lehtikirjoittelussa keskityttiin jo tunnetun vahvistamiseen ja terrorismin synnyttämiin sensaatioihin. Poliitiikan keulahahmot ovat etualalla eivätkä asiat. Mitterrand kuvattiin lähes aina taitavaksi taktikoksi. Jos lehdellä oli kirjeenvaihtaja, laajempia taustajuttuja tehtiin kenties vain Pariisista, mutta ei muualta. Huomiota kiinnitettiin talouden kysymyksiin sekä vaalien jälkeiseen perustuslain kannalta mielenkiintoiseen tilanteeseen, jossa presidentti ja hallitus edustavat eri poliittisia leirejä. Laajempia kirjoituksia ei ollut esimerkiksi Ranskan ulkopolitiikan vaikutuksesta terrorismiin tai siirtolaisuudesta, jota Le Penin puolue voimakkaasti vastusti (Etienne 1986).

Lehtien välillä ei ollut suuria eroja puoluekannan mukaan, vaikka vaalien jälkeinen tilanne tulkittiinkin pääkirjoituksissa eri tavoin. Yhteistä oli politiikan tarkastelu vaalimatemiikasta ja voimakkaiden henkilöiden keskinäisestä taktikoinnista, mutta ei yhteiskunnallisista ongelmista ja muutoksista lähtien.

Erot lehtien ja kirjoitusten välillä

Keskeisiä suomalaisia kirjoittajia olivat viisi valtalehteä: Helsingin Sanomat, Hufvustadsbladet, Kansan Uutiset, Suomen Sosialidemokraatti ja Uusi Suomi. Ne erosivat toisistaan melko vähän asiasisällöltään ja tyyliiltään: aiheilta, joita ne nostivat esiin, ja käyttämiltään ilmaisuilta.

Helsingin Sanomille oli ominaista politiikan henkilöiminen sekä kirjeenvaihtajien arvoperusta, joka korosti pohjoismaista vakautta, mikä rinnastettiin latinalaisen Euroopan sekavuuteen. Ainoa laaja poliittista ympäristöä kuvaava taustakirjoitus on Marseillesta, jossa vastakohtaisuudet näyttäytyivät myös katutasolla. Muutoin vierrailtiin vain vaalitulaisuuksissa.

Hufvustadsbladet käytti kirjeenvaihtajiensa lisäksi myös tietotoimistoja. Poliitiikan kuva oli samanlainen kuin Helsingin Sanomissa: politiikka on taktikointia ja uskoa konsensukseen. Lehdessä tehtiin monia oletuksia eri vaihtoeidoista ja henkilöiden mahdollisuuksista. Konkreettisia analyysejä ei tehty yhteiskunnan muutoksista kuten nuorisosta tai alueellisista ongelmista. Kielikuvat yhdistyivät henkilöihin.

Kansan Uutisten kirjoittelu oli yhden kirjeenvaihtajan varassa. Tämä kirjoitti samoin vahvo-

jen miesten kamppailusta, mutta ironisempaan sävyyn kuin Helsingin Sanomat ja Hufvudstadsbladet, mikä näkyi myös laajan taustajutun 15. 3. 1986 kuvituksessa, jossa tunnetut poliitikot esitettiin TV:n »showhahmoina». Lehdessä oli vain yksi tavallaan pakollinen analyysi Ranskan kommunistien tilasta. Kirjeenvaihtaja korosti poliittisen keskustelun epäpoliittista luonnetta.

Suomen Sosialidemokraatti kirjoitti vaaleista vähän, mutta se oli puolueellisin kirjoituksissaan. Se suhtautui myönteisesti sosialistipuolueeseen ja Mitterrandiin. Vasemmistofraseologiaa oli vain kansallisen rintaman nimittäminen fasistiseksi, mutta muuten hallitsi talouspoliittinen kielenkäyttö, joka näyttäytyi yhteiskuntakokonaisuuden — näennäisenä — hallintana. Voimakasta tulkintaa edusti näkemys Ranskan muutoksesta normaaliksi länsimaiseksi demokratiaksi sosialistipuolueen hallituskauden ansiosta. Tekstiin haettiin painavuutta ja vakavuutta, eikä siinä ollut nimeksikään ironiaa.

Uusi Suomi kommentoi lehdistä tarkimmin Ranskan vaaleja. Uutistoimisto Reuterin välittämää uutista seurasi usein kirjeenvaihtajan taustajuttu. Reuter keskittyi tapahtumiin ja tulevaan poliittiseen yhteiseloon. Kirjeenvaihtajan jutut ennen vaaleja olivat kertovia ja lähellä reportaasia. Niissä päästiin ainakin näennäisesti lähelle tavallisia ihmisiä. Kirjoituksissa oli myös kepeyttä. Syytä ideologisen keskustelun puutteeseen ja värittömiin vaaleihin ei kuitenkaan etsitty. Jaakko Okker otti kolumnissaan voimakkaasti kantaa Mitterrandin vallankäyttöön.

Tulkinnat pääkirjoituksissa

Pääkirjoitukset Ranskan parlamenttivaaleista olivat lehtien virallisia tulkintoja, vakavia ääniä, jotka julkaistiin yleensä välittömästi vaalien jälkeen. Monet pääkirjoitukset keskittyivät vaalien jälkeiseen yhteistyön mahdollisuuteen presidentin ja hallituksen välillä. Yhteiselo (cohabitation) sai monia suomenkielisiä vastineita yhdessäolosta kaksipäiseen kukkoon ja pakkoavioliittoon. Yhteistyö ei lehtien tulkintojen mukaan ollut välttämättä vaikeaa, siksi samankaltaisia oli suurista puolueista Ranskassa tullut. Taustalla kummitteli kuitenkin tulkinta neljännen tasavallan kaltaisesta heikkouden tilasta (Uusi Suomi ja Turun Sanomat).

Rinnastukset Suomeen olivat yleisiä. Puhtain rinnastus oli Iltalehdessä: Suomi on onnellinen maa, jossa vallitsee jo konsensus ilman siirtolaisia. Yhteistyön kysymyksiin liittyi myös lehtien pohdiskelu Mitterrandin mahdollisuuksista vaalien jälkeen. Häntä tulisi auttamaan oikeiston hajanaisuus ja hänen poliittinen taitavuutensa.

Mitterrandin ajama vaaliuudistus, suhteellinen vaalitapa, toi lehtien mukaan muutoksen De Gaullen aikaiseen poliittiseen järjestelmään. Otettiin askel kohti monipuoluejärjestelmää ja neljättä tasavaltaa. Vaalituloksista vain osittainen voitto oikeistolle; kaikki muut voittivat paitsi kommunistit. Yleisin tulkinta oli, että sosialistien politiikan muuttuminen oikeistolaisemmaksi heidän hallituskautensa aikana supisti oikeiston voittoja. Tätä tulkintaa vastusti vain Tiedonantaja. Kaikki lehdet olivat sitä mieltä, että presidentinvaalitaistelu oli Ranskassa käynnistynyt. Erimielisyyttä oli, tuoko lähitulevaisuus mukanaan kompromisseja vai hajaannusta.

Keskinäiseen polemiikkiin Ranskan vaaleista eivät suomalaiset lehdet ryhtyneet. Konkreettisia ongelmia ei pääkirjoituksissa käsitelty, vaan ulkomainen politiikka näyttäytyi niissäkin yksilöiden poliittisena taitona, taktiikkana ja tasapainona osapuolten välillä. Poliitiikan toivotusta suunnasta kohti yksimielisyyttä ei ollut näkemyseroja.

Miltä ranskalainen politiikka näytti?

Ranskan vaaleista kerrottujen asioiden uutiskriteerinä oli tapahtumien henkilöiminen poliittiseen eliittiin eikä tavallisiin ranskalaisiin. Toinen kriteeri oli tapahtumien ulkoinen näyttävyyttä sekä kieli- että valokuvissa, kuten kuvissa pommiräjätystä tai Chiracista nousemassa Elyseepalatsiin. Kysymys siitä, kuinka tärkeää välitettävä tieto on lukijalle, ei näy lehdissä.

Ensimmäinen Umberto Econ säännöistä näkyi siinä, mistä kirjoitettiin. Yleisiä kirjoitusteemoja olivat johtavat poliitikot, valtiosääntö ja vaaliennusteet. Toinen sääntö tuli esiin rinnastuksissa viidennen ja neljännen tasavallan, sekä Ranskan ja Suomen välillä. Kolmas sääntö tuli esiin siinä, mistä ei kirjoitettu. Näitä asioita olivat paikallisen tason kuvaukset, kansalaisten arkipäivä ja Ranskan ulkopoliittikka Lähi-idässä.

Politiikka Ranskassa näyttäytyi lehtien lukijal-

le johtavien poliitikkojen valtataisteluna — lukijalle etäisenä näytelmänä. Sanomalehdet etäännyttivät lukijoita poliittisesta toiminnasta. Poliittista taistelua käytiin lehtien mukaan Ranskassa vain yhteiskunnan ja puolueiden huipulla. Puolueiden erotkin katosivat; kaikki oli yhtä suurta keskustaa.

Miksi politiikka näyttäytyi tällaisena, kun Ranskassa kuitenkin oli kaikkien lehtien mukaan käynnissä suuria muutoksia? Vaalit olivat selvästi laimeat ja ranskalainen lehdistö käsitteli niitä vai- susti, millä oli vaikutuksensa suomalaisen lehdistön kirjoitteluun. Poliitiikka saattaa myös näyt- täytyä lehdissä erilaisena kirjoitettaessa ulkomai- sesta politiikasta tai kotimaisesta politiikasta (ks. Ahonen ym. 1986, 9—10). Vieraat asiat tulevat nähtävästi tutuiksi vain yhdistämällä ne tunnet- tuihin julkisuuden henkilöihin, mutta ei lukijal- le tuttuihin ongelmiin.

Kotimaiset vaalit tarjoavat kiintoisan vertai- lukohdan Ranskaan myös hallitusratkaisun ja konsensuksen tulkintojen osalta. Näkyykö leh- tikirjoituksissa kotimaisen politiikan ongelmat ja

ehdokkaiden itsestään välittämät sosiaaliset mer- kitykset? Vai olivatko vaalit vain kilpajuoksua kuten Ranskassa? Umberto Ecolla on tiedotta- miseen liittyen vielä sääntö: »Älä koskaan sano leipä, jos voit sanoa viljatuotevalmiste».

LÄHTEET

- Ahonen, Pertti, Tiihonen, Seppo and Silvo, Ismo: Language, interpretation and communication in administrative and political research, practices and history: Project plan. *University of Helsinki, Department of political science. Discussion Papers*, No. 1/1986.
- Eco, Umberto: *Matka arkipäivän epätodellisuuteen*. WSOY, Juva 1985. Kirjoitukset Televisionäärit (1972) ja Valokuva (1977).
- Etienne, Bruno (Aix-en-Provincen yliopisto): *Ranskan maa- liskuun vaalit 1986*. Esitelmä Helsingin yliopiston poliit- tisen historian laitoksella 9. 5. 1986.
- Miettinen, Jorma: *Toimitustyö. Journalistiksi suunnistautu- van oppikirja*. Gaudeamus, Hämeenlinna 1984.
- Okkonen, Antero: *Toimittajan työ I*. Karisto, Hämeenlinna 1980.
- Sanomalehtien ilmoitustoimisto Oy: Lehtileikkeet 7. 3.— 29. 3. 1986, 31 lehteä.